

Дев'ять братів і десята сестриця Галя

Автор:

Марко Вовчок

Дев'ять братів і десята сестриця Галя

Вовчок Марко

Марко Вовчок

ДЕВ'ЯТЬ БРАТІВ І ДЕСЯТА СЕСТРИЦЯ ГАЛЯ

I

Жила собі удова коло Києва, на Подолі, та не мала щастя-долі: було гірке її життя. Терпіла вона превелику нужду та вбожество. Жила удова коло бучного міста, де бучнії будинки громоздилися, де сяяли та виблискували церкви золотохресті, де люди з ранку та до вечора ворушилися й копошилися, а такого вбожества безпоможною, яке удова собі мала, то хоть би і у глухій глуші пошукати, – там, де людського житла ані садиби не знайти, людського образу не стріти й голосу не почути, а жити з птицею та з звірюкою, з деревом та з каменем, з горою та з рікою, – що звірюка никає собі на здобич, птиця співа та щебече, дерево шумить, камінь лежить, гори висяться, ріки течуть, а нема тобі кому допомогти ані зарадити; нема кому тебе пожалувати ані тобою запіклуватись.

Мала собі удова дев'ять синів і десяту дочку Галю. І вродилися ті дев'ять синів, як дев'ять соколів, один у одного: голос у голос, волос у волос, тільки найменший син був трошечки біліший, трошечки благіш від других, а усі вони такі свіжі, смілі, чорняві хлопці, аж глянути мило! І усі вони любили дуже, пестили і жалували сестричку свою малую, Галю, а найбільш усіх менший. І усіх братів любила дуже й жалувала Галя малая, а над усіма меншого брата. Було, що

підуть брати у бір по ягоду або по гриби й візьмуть малую сестричку з собою, то вже нікому не попустить менший брат нести втомлену Галю, ані до кого Галя не піде на руки від меншого брата. А як братії самі ходять часом гулять та забаряться, та повернуться додому пізно, усім Галя раденька страх, а до першого до меншого кинеться і ввіп'ється, як п'явочка, устоньками і обів'ється, наче хмелинонька, ручечками. А знов як не вгодять Галі брати, то Галя поплаче й погорює, плачучи й гор'юючи, пожалиться та й годі, а вже як менший брат чим її скривдить, так Галя й словечечка не зможе вимовити, і втече од усіх, і сховається од усіх, і знайдуть її по тому, що вже сильненько ридатиме, – а ніхто тих сліз не утолить, ручечок не олтулить від личка, тільки той менший братик.

Жила удова з дітьми у хатці, – навіть би й хаткою узивати не годилося – хижкою, – і стояла удовина хатка на луці під горцю, иддалік собі від усякого іншого житла й садиби, стояла на широкій зеленій луці. З одного боку нависла гора кам'яна над хаткою, поросла лісом і неначе грозила: «От, як схочу, один камінець покочу і тебе, хатинку, зовсім придавлю». Управо мимо хатки звивався шлях у місто – і який же тихий та пустий цей шлях мимо удовиної хатки і як же він, що ближче до міста, усе людніш та грюкотніш порохить і гурчить, а тамечки – таменьки, де він вбіга на гору та де вже улиці будинків купами на нього приступають, який же він гучний, та людний, та порохний!

Той самий шлях звивавсь уліво по луці м'якій та зеленій та й звивавсь з очей геть все по тій же луці м'якенькій. Від хатки узенька стежечка перехрещувала сей шлях і бігла до самого синього Дніпра.

І певно, що кожний, кому лучалося мимо їхати та хатку удовину бачити, то, певно, собі думав: що то за малесечка хатиночка стоїть, як вона у землю увійшла й покривилася; як віконечка скосилися й як дашок убравсь у мох зелений і в сивий. І не огорожена хатинка, і нема сіней ані комори, нема садочка ані города коло неї, тільки стара тиха груша з зломленою верховиною. І дітей округи скільки! А коли б же хто звернув із шляху й уступив у хатку, зобачив би той, що яка хатка миленька, яково людей у хатці живе, а зовсім вона порожня сливе. Нічого нема, окрім лавочок та узенької полочки, де стояла миска з ложками. Піч потріскалася й осіла; на припічку перевернений горщик, два кілочка у стіні, що на їх нічого не висить; стіл із розколиною упродовж посередині, що на ньому нічого не стоїть; у куточку іконка з гладженим ликом, що повита сухими й свіжими квітками. А коли б хто спитав діточок: де ваші сорочечки? де ваша одешинка? – дітки тому покажуть, що їх сорочечки сохнуть он тамечки на березі, а іншої одешинки в їх нема. А зимою? А у холод, у морози? Зима, холод, мороз!

Отее негарний час! Тільки він почина надходити, мати гірш плаче та усе перепитується: «Як то ми перебудемо? Як же то ми перебудемо?» І нудно такеньки завсіди перебувати холод, треба сидіти на печі, піджавши ноги, а коли вибігти на луку та потанцювати по снігу, то хутенько, наче опарений, вкинешся в хатку на піч і знову сидіти, піджавши ноги. Іграшка у докучну або там яка друга – докучить і обридне, ще тільки малую Галю трохи тішить і смішить, а всіх гніва та сердить; знакома казка про Івася нікого не поруша – тільки малую Галю трохи. День такий в бога коротенький, прудко вечір наступає, й у хатці темно робиться. І сидять вони у темноті на печі, дожидають матір з поденщини і мовчать, тільки часом Галя пожахнеться й пошептом питає: «Що ж як кава прийде?» – «Не прийде», – одказують їй усі. «А як вовк присуне?» – шепче знов Галя. «О, пожахачко! О, плохенька!» – кажуть усі та усі ближче згортаються до купи, а менший брат бере Галю на руки. «А як вовк присуне?» – знов-таки присіпається Галя, і усі на Галю похмуряються, окрім меншого: менший тихесенько Галю заспокоює, і Галя собі заспокоюється, ще часом і пісеньку заспіва про журавля, «що цибатий журавель, він до млина іздив, дивне диво бачив»; і чує менший брат, як цибатий журавель іде [до] його і як дивне диво бачить; бо Галя, співаючи, під свій спів обома рученятами по обличчю ляска. Пісенька якомсь незавважливо ввірветься, цибатий журавель зостається на дорозі, а Галя засіпа в меншого брата на руках. Нудно-нудно! Холодно-холодно! Темно-темно! У скосяне віконечко видно луку під білим снігом. Білий сніг то виблискує, то виблиск тратить, – се місяць порина в оболоках. Що отее буде надалі: чи заблискотить білий сніг ще лучче та засяє місяць з зорями, а чи повалить свіжий сніг, хуртовина заграє, заб'є віконечко покосяне, занесе стежечку, забарить матір? І що мати принесе їм?

От по снігу рипить прудкая, слабая, непевная ступа, двері у хатку відчиняються – мати прийшла. Вона прийшла помучена, дуже змерзла, – що вона принесла? Принесла хліба, картоплі, а коли ще трошки пшона на куліш, так вже й хвалиться зараз дітям, що «от, діточки, ми собі зваримо куліш», – і усі дожидають кулешу, а Галя то вже завчасу сидітиме з ложкою у руці та погукуватиме «мамо!», і погукує такеньки Галя, наче вона сама одна має одвагу поспитати про те, про що усі піклують, і додає усім сили терпеливій дождати. Після кожного огука вона пригортається до меншого брата, немов говорячи: якова твоя Галя? А брат менший гладить її по голівці і дає надогад, що славна Галя.

Запалена піч розгоряється й тріщить, червоне полум'я грає на віконечку, з пічних розколинках виходять струмки диму – хатинка разом і світлом-огнем посвіщається, і димом сповняється, ясно видно помучену стару, що порається коло печі, та не можна розглядіти по обличчю, які собі думки має, який вид – то

здається, що вона всміхається і дбайливо поспішається та клопочеться, то знов здається, що душить її якась туга і чогось боязко їй, і що від тієї душної туги так вона метушиться коло печі, що не від диму в неї і сльоза біжить.

Діждалися – вечеря готова. Галя сміється, і усі вечеряють і спати лягають. Огонь у печі потроху погасає, наче сам почина дрімати, гасне зовсім – у хатці темнісінько, й усі засипають.

Ранішній холод не хоче ніяк дати поспати, пройма і таки хоче побудити й таки побудить. Вже мати у печі запалила – дрова знов тріщать, полум'я шибба, і димно у хатці; в віконце світить ясне сонечко, і блищить сніг біленький. От і снідання ім готове, й мати поспішається йти на поденщину, і приказує ім бути розумниками, й іде собі.

У неділю, в усяке свято ім краще було: мати не ходила на роботу, можна було влізти у її латані чоботи, загорнутись у її праховеньку кожушаночку і хоч трудно, а усе-таки можна було погуляти коло хатки – і вони всі гуляли по черзі, навіть Галя, що сама уся була, може, не завбільшки чобота. Потому мати ім казки усякі розказувала й усякі бувальщини. І що ж за такі славні часом казки, що то за смішні такі! І дуже б багато вони сміялися й тішилися, коли б ім не мішало неньчине обличчя – таке обличчя помучене та посмучене, дарма що вона не прискаржує нічого й сама з ними разом всміхається на усе смішне та потішне у казці.

Одного разу мати прийшла додому і, входячи, покликкала старшого сина.

– Що, мамо? – одказав старший син і скочив з печі назустріч їй.

– Що? Що? Що? – покрикнули другі всі й посипалися з печі, як достиглі грушки, а Галя простягала рученята до меншого брата й гукала вже:

– Куліш! Пшоняний куліш!

– Ні, – одказували брати, купчачись, товплячись цікаві коло неньки.

– Ні! Пождіть, пождіть, мої голуб'ята, — промовляла мати, скидаючи з себе одешинку, притрушену снігом, та ледве дихаючи від утоми.

– Бублики! – гукнула Галя трохи неспевна й наче лякаючися.

– О! О! О! – почулося поміж братів, і що то у кожному тому «о!» було дива та радощів!

– Бублики ж! – гукнула Галя вже сміло і в долонечки заплескала.

– Галю! Галю! Послухай-бо, – промовив менший брат, – слухай-бо, мама принесла чоботи!

– О, чоботи! – вигукнула Галя, наче занеслася вже у саме небо голубе, та й зчепила ручечки...

Еге ж, се таки й були чоботи. Старі, приношені, маленькі чоботи з великими латками на обох. Світе мій! Як же ті чоботи з рук до рук передавалися! Чоботи розглядали, чобітьми любували, а Галя то ледве що не вицілувала чобіт, вона вже й устоньки цяпочкою склала, та засміялася, й не барячись хвилиноньки, пожадала собі у чоботи вбратися і протягнула зараз голісінькі ніжечки обидві й на усіх дивилася радісно та жалібненько такеньки, що у мет її вбрали у чоботи й постановили серед хати, немов гарне малювання, тільки ще зроду-віку, мабуть, не було малювання з таким личеньком сміючим, з такими очима танцюючими.

Брати дивували, яка-то Галя гарна у чоботях, і мати хвалила теж. Натомившись вже стояти, Галя сіла, та чобіт не зняла і заснула у чоботях, прибираючись на другий день рано-рано-рано-ранесенько йти далеко-далеко-далеко-далеченько гуляти. Пішла б вона гуляти того-таки самого вечора, коли б не той вовк невірний з лісу, а ще гірш турбував її той кава навісний, що не знає вона навіть, де він і сидить у світі, – чи у лісі, чи під горою на луці, чи у Дніпрі у нурті – не знала, бачте, з якого боку його стерегтися й звідки його берегтися, а може, вискочить він і схопить її несподівано-негадано.

З сонної Галі тихенько менший брат зняв чоботи, і усі тоді по черзі почали їх приміряти, і кожний казав, що йому чоботи якраз, наче влипли, хоч добре вони пригодилися тільки старшому брату, йому мати й принесла ті чоботи, і принесла йому для того, що завтра хоче його забрати із собою у місто і віддати хазяїну в наймити.

До хазяїна! За наймита! Усі очі на його обернулися, усі серденька іздригнулися; хто дивує, а хто засмутивсь; кого порушила надія на щось дивнее та чуднее, а кого то жах затомив, що тее скоїться; той у думці вже випроводжав його, другий знов уже прибиравсь його стрічати та почути не чутого зроду; інший замисливсь, як то вони самі без його житимуть... Мати смутненька та тривожненька... А старший син одказав спокійненько на сю вістоньку:

- Добре, мамо.

- Як будеш добре служити, моя дитино, заслужиш собі ласку, вислужиш заплату, - каже мати. - Дасть бог милосердний, то потім собі й кожушок справиш... Добре, синочку?

- Добре, мамо! - одказав їй знову син.

- Хазяїн твій, здається, чоловік хороший буде, а як що там і випаде тобі у службі... як там лихо-горо, то ти приймай за добре... Коханий, ти перетерпи... Добре, синоньку?

- Добре, мамо! - одказав знов син.

Вже більш мати нічого не примогла казати, голосу в неї не хватило, неначе важка рука душила її. Вона сиділа вже мовчки, та тільки дивилася на старшого сина, та все тісніш та тісніш душила її важка рука тая... А старший син задумавсь і недбало, невважливе одказував братам, що товпилися у хатці, стукали дверима, по черзі брали на себе чоботи, виходили в чоботях гуляти коло хатки, говорили про братову службу.

Місяць світив уповні, зорі наче палали - одна зоря полонніш від другої, мороз був сильний, аж тріщав, сніг хрускав під чобітьми навдивовижу, напрочудо. Навіть сам старший брат, вже який хлопець нелегкоумень, та й той як узяв на себе чоботи та вийшов - іде та усе оглядається та зупиняється раз у раз, наче його хто пита щохвилинки: «Чий ти парубок, чий парубок у чоботях, чий-бо ти? Скажи, будь ласка!»

На другий день мороз такий самий, що й вчора. Деревя тріщали на горі, зсипаючи з себе іній, сонечко сяяло бліденько наче зблідло собі від холоду, наче теж змерзло: а усі брати вибігли з хатки проводити старшого брата, що, вбраний

у чоботи та у велику хустку неньчину, йшов у місто.

– Ходім вже, дитино, – промовила мати до старшого сина, – а ви, голуб'ята, зоставайтеся здоровенькі, – каже вона до других.

Вони пішли, а услід їм кричали голосочки і «бувай здоров», і «вернися», і «вертайсь хутче»; а Галя – то вона тільки вигукувалась: «братик милий, милий братик!» Усі танцювали на морозі, поки зникли з очей вони, а затим повскакували у хатку на піч, і усім такеньки вже зробилось пусто-пусто без старшого брата. Усі зажурилися і затужили; у Галі вже слізочки капали.

– І я піду у наймити! – каже один брат.

– От як! – промовила Галя; а слізочки закапали одна по другій швиденько.

– І я! І я! І я! – кажуть усі брати в один голос.

У Галі слізки закапали вже по три та й по чотири разом, гонячи одна 'дну.

– Ой, лихо! – покрикнула Галя. – Усі підете! Усі мене покинете! І ти? І ти мене покидаєш? Покид...

Та вже до меншого брата вона більш промовити не здолала – затулила личенько обома ручечками й гірко заридала.

– Годі, Галю, годі! – кажуть брати, – слухай-но, що тобі казатимемо... Галя не слухала.

– Не плач, Галю! – каже менший брат і бере Галю до себе на коліна. – Я наймуся у службу та зароблю тобі чобітки – одкрий-бо личенько!

– Не хочу чобітківі – хлипле Галя, не хоче чобітків і личенька не одкрива.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: <https://tellnovel.com/marko-vovchok/dev-yat-brativ-i-desyata-sestricya-galya>

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)